

KÜNSTLERNÉ VIRÁG ÉVA

Közélet és privát szféra eseményei Kazinczy András naplójában

Radvánszky Béla (1849–1906) politikus, művelődés- és irodalomtörténész 1875-ben a Századokban¹ tett közzé egy rövid ismertetést a Radvánszky család radványi levéltárának² felépítéséről és tartalmáról. Itt hívta fel az érdeklődők figyelmét a levéltárban található Kazinczy András-féle naplótöredékre, amely szerinte „nagyszabású és érdekes mű lett volna”, ám rövideje miatt ez nem érvényesülhetett. Zemplén megye monográfiájának Irodalom és Tudomány című fejezetében dr. Horváth Ciril szintén említést tett a napló létezéséről.³

Mindezen jelzések ellenére sokáig kellett várni, hogy a napjainkban a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a Radvánszky család iratanyagában található napló⁴ nyomtatásban is megjelenjen. 1990-ben Herner János átírásban, pár soros bevezetés kíséretében közreadta.⁵

A rövid terjedelmű, méretét tekintve is aprócska kötet ugyanakkor számos érdekes kortörténeti információt tartalmaz, bejegyzéseinek áttekintése a 17. század végének magyarországi közállapotait érintő adalékokat szolgáltat.

A kötet alaki, formai jellemzőiről is érdemes néhány szót szólni. A napló középkori énekes kódex pergamenbe kötött papírlapjaiból áll, 172 oldal terjedelmű, de mindössze 33 oldalon található bejegyzés. 10 cm-es szélessége, 15,8 cm hosszúsága, 2 cm vastagsága lehetővé teszi, hogy könnyedén beleférjen egy átlagos felnőtt férfi tenyerébe. Ez a napló szerzője számára is fontos szempont lehetett, hiszen egy nagyméretű,

súlyos könyv nem lett volna alkalmas arra, hogy bármikor kéznél legyen, ha fel kívánt valamit jegyezni.

Az első oldalon szereplő bejegyzés foglalja magában azokat a fontos információkat, hogy a naplót ki, mikor és milyen célból készítette. Innen derül ki, hogy a szerző személyében Kazinczy Andrást tisztelhetjük, aki eredetileg úgy tervezte, hogy 1683. január első napjától kezdve örökíti meg az elkövetkező évek eseményeit, s évről évre, hónapról hónapra és napról napra sorjában feljegyzi a történeteket. Figyelemre méltó, hogy egyedül ezt az – egyébként meglehetősen hivatalosan megfogalmazott – bejegyzést írta csak latinul, a napló többi része már magyar nyelvű. A szerző műfajilag a „kis jedző könyveske” kategóriába sorolta be munkáját. Szerintünk, bár nem teljesen feleltethető meg a műfaj kritériumainak, mégis a napló meghatározás illik leginkább a kötetre. Egyértelműen megállapítható, hogy nem napi rendszerességgel írta feljegyzéseit, hanem utólag emlékezetből, gyakran egyszerre rögzítette több nap eseményeit. Ezt támasztják alá az alábbi tények: korábbi dátumhoz írt be későbbi időpontban megtörtént esetet, április és június hónapok leírásai között üres lapokat hagyott a májusban történtek megörökítésére.

Tömören, de jól érthetően fogalmaz, mondatszerkesztése archaikus, erősen érződik rajta a latin nyelvi hatás. Gyakorlatilag össze nem tartozó gondolati elemeket sűrít egyetlen körmondatba, egy-egy latin tagmondat közbeékelésével. Noha szépírói kvalitásában elmarad majdani híres dédunokájától, Kazinczy Ferenctől, stílusa ennek ellenére élvezetes, hangvétele személyes. Írásképe, az íráselemek használata – a betűk formája és kötése alapján – érzelmileg és fizikailag kiegyensúlyozott emberről tanúskodik.

Vállalkozásának megvalósításához a kötet második oldalán jól felépített imában Istenhez fohászkodik segítségért – ez a középkori és barokk eposzok szokásos invokációját idézi.

Az előzőekben ismertetett igényes felvezetés után az olvasó természetesen több kötetre rúgó naplófolyamot várna a szerzőtől, de e tekintetben súlyosan csalódnia kell. Az írói lendület valahol megtört, a nemes szándék elgyengült: a nagy lelkesedéssel előre jelzett munkának csakhamar vége szakadt. Mindössze öt hónap – január, február, március, április és június – 46 napjának általa fontosnak vélt történéseit jegyezte fel. A folytatás elmaradásának valódi okát ma már nehéz kideríteni; talán magánéletének alakulása és a 17.

¹ Radvánszky Béla: A Radvánszky-levéltár legrégebbi okmányai. *Századok*, 9 (1875) 46–51.

² A család tulajdonában lévő levéltárat eredetileg Radványban őrizték, majd 1941-ben helyezték el az Országos Levéltárban. Bekerülésekor a P 188 törzsszámot kapta, később a P 566 törzsszám alá helyezték át, s ma is itt szerepel a nyilvántartásban. A közel 15 iratfolyóméter terjedelmű levéltár a család egykor Hont, Nógrád, Szepes, Zólyom vármegyében lévő birtokainak jogbiztosításával, igazgatásával, gazdálkodásával kapcsolatos dokumentumait, a rokon Eödönffy, Máriássy, Révay, Szentiványi stb. családok iratait, továbbá Radvánszky György (1645–1687) eperjesi vértanú, valamint fia, Radvánszky János (1666–1738) zólyomi alispán, Thököly, majd Rákóczi II. Ferenc tanácsosa közszereplésére vonatkozó iratait, levelezését tartalmazza.

³ Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye. (Szerk. Borovszky Samu.)

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) P 566 - IV. o. XVI. cs. No. 6.

⁵ Herner János: Kazinczy András naplója. *Lymbus. Művelődéstörténeti Tár II. Szeged*, 1990. 161–171.

meglett férfi, rangja, híre és tekintélye volt. Wesselényi és Thököly közel egykorúak, még egyik sem töltötte be a 30. életévét, s nevük egyformán rosszul csengett a bécsi udvarban. Annál inkább respektálták őket a bujdosók. A Felvidékről elűzött, családját és birtokait elvesztő oligarcha ivadék, Thököly a leginkább céltudatos közülük. Nem volt veszíteni valója, úgy gondolta, csak nyerhet az ügyön. Az 1678. évi hadjárat során több felvidéki vár, valamint az alsó-magyarországi bányavárosok váratlan bevételeivel hívta fel Európa figyelmét katonai tehetségére, amelyet a következő évben is bizonyított. Szikszónál 1679. november 3-án – rafinált cselofogás, a hajdúles bevetésével – győzelmet aratott a jelentős minőségi fölényben lévő (bár számbelileg kevesebb) Habsburg zsoldban álló csapat felett, s ezzel messze megelőzte ellenfeleit, így 1680. január 8-án egyhangúlag őt választották fővezéré. A Thököly nimbuszának növekedését egyébként féltékenyen szemlélő I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem is – ugyan nem szabad elhátározásából, hanem a török által kilátásba helyezett szankciók hatására – csatlakozott a támogatókhoz. Az 1682-es esztendő a sikerekről szóló Thököly számára: hosszas várakozás után végre házasságot kötött Zrínyi Ilonával, meghódította a felső-magyarországi vármegyéket és elfoglalta a bányavárosokat. Mindezek betetőzésekként 1682. szeptember 16-án a török szultán nevében Ibrahim pasa Magyarország királyává és Késmárk örökös grófjává nevezte ki. Így köszöntött be az 1683. év, amikor az udvarát Kassán berendező Thököly, aki magát mindig csak fejedelemnek nevezte, január 11-ére gyűlést („congregatio Cassoviensis”) hívott össze Kassára a kuruc hadak eltartására rendelt vármegyéknek és szabad királyi városoknak.⁹

Ez idő tájt határozta el éppen az ifjú Kazinczy András is, hogy a politikai nyilvánosság színpadára lép, s a pillanat jelentőségét átérezve döntötte el, hogy napló írásába kezd. A belső szükséglet és a külső impulzusok együttese hívta életre tehát e dokumentumot. A naplóírás a 17. században fénykorát élte, és egyáltalán nem számított úgymond „férfiatlan” tevékenységnek. Csak példaként említjük, hogy ebből az időszakból

lem pátense Zemplén vármegye számára hadai ellátása tárgyában. Munkács vára, 1682. december 18.

⁹ MNL BAZML SFL IV. 2001/b. Iratok. Fasc. 232. No. 490. Thököly Imre fejedelem meghívja Zemplén vármegye követeit az 1683. január 11-ei kassai tanácskozásra. Munkács vára, 1682. december 12., Fasc. 232. No. 500. Propositiones. Per Cellsumum Principem Partium Regni Hungariae Dn. Dnum Emericum Thökölyi Statibus et ordinibus Regni qui in moderna eorum congregatione Cassoviensi constitutiessent repraesentatae. Kassa, 1683. január 13.; A Thököly által egybehívott „országos gyűlésekről” lásd: *Mezey Barna*: Különleges államalakulat a magyar alkotmánytörténetben: A Felvidéki Fejedelemség. Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. (Összeáll. Peter Kónya.) Prešov, 2009. 49–64.

maradt fenn napló vagy útleírás Esterházy Páltól,¹⁰ Bezerédj Zsigmondtól,¹¹ Keczer Ambrustól,¹² sőt Thököly Imrétől is.¹³

A naplóíró és családja leszármazásának rövid története

A Kazinczy család valószínűleg a Borsod megyei Kazincröl származott. A felmenők a Lorántffy,¹⁴ majd a Rákóczi család¹⁵ jobbágyai voltak. A család genealógiája bizonyítottan csak a 17. század elejétől követhető nyomon.¹⁶ Az ekkor élt első jelentősebb családtagnak, Kazinczy Péternek pártfogója, Beregszászi Pál¹⁷ protestáns lelkész segítségével lehetősége nyílt arra, hogy Sárospatakon tanuljon, s hogy Miskolcon házhoz és szőlőbirtokhoz jusson.¹⁸ 1630-ban nemeslevelet szerzett, amelynek kihirdetését Torna vármegyében akarta kieszközölni. Ennek viszont Rákóczi I. György Borsod vármegye közgyűlésén 1630. június 26-án ügyvédje által ellentmondott.¹⁹ Az ügynek azonban nem lett folytatása, mivel Rákóczi I. Györgynek pár hónappal később már olyan fontos események vonták el a figyelmét, mint az erdélyi fejedelmi trón megszerzése, amelyet azután 1630. december 24-én el is foglalhatott. Ezt követően Kazinczy Péter nemesítésének már senki nem állt az útjában.

Mint nemes ember Borsod vármegyében közhivatalt vállalt. Előbb esküdt volt, majd szolgabírói tisztséget töltött be. Valamikor 1648 végén halhatott meg, mert az 1649. január 5-én tartott tisztújítás alkalmával már elhunyt személyként említették a közgyűlési jegyzőkönyvben.²⁰

Több életrajzi adattal rendelkezünk fiával, Kazinczy II. Péterrel kapcsolatban. Az adatokban teljesen megbízhatunk,

¹⁰ Esterházy Pál (1635–1713) nádor főként önéletrajzi adatokat tartalmazó naplója a családi levéltárban, MNL OL P 125-IV. c. – No. 11885 jelzetten, németországi utazása alkalmával készített feljegyzései pedig a MNL OL P 125-IV. c. – No. 11903 jelzet alatt találhatók.

¹¹ Bezerédj Zsigmond (1638–?) 1665-ben Nádasdy Ferenc (1623–1671) országbíró kíséretében Olaszországban járt. A látogatásról készített útleírása az MNL OL P 57 (Bezerédy cs. kámi ága). Fasc. VI. No. 20. jelzet alatt található. Kiadva: Marczali Henrik: *Történelmi Tár*. Bp., 1883. 348–358.

¹² *Lipóczi Keczer Ambrus Naplója 1663–1669*. Közli: Tasnádi Nagy Gyula. Bp., 1894. (Magyar Történelmi Emlékek = Monumenta Hungariae historica. Második osztály. Írók. XXXIII. köt. Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVIII. századból. 81–421. 1. bevezetéssel és jegyzetekkel.

¹³ Magyar történelmi emlékek. Második osztály. Írók. XV. Nagy Iván, Késmárki Thököly Imre naplója, 1693–1694. Pest, 1863; Magyar történelmi emlékek. Második osztály. Írók. XVIII. Torma Károly, Késmárki Thököly Imre naplója, 1676–1678. Pest, 1876; XXIV. Thaly Kálmán, Késmárki Thököly Imre naplói és egyéb emlékezetes írásai. II. Bp., 1873.

¹⁴ Borsod, Gömör, Zemplén megyében birtokos család. Legjelentősebb birtokuk Sárospatak vára és a hozzá tartozó uradalom Lorántffy Zsuzsannának Rákóczi I. Györggyel kötött házassága révén került a Rákóczi család tulajdonába.

¹⁵ Zemplén, illetőleg Abaúj megyében honos köznemes család. Vagyonnát és felemelkedését Rákóczi Zsigmond (1544–1608) erdélyi fejedelem alapozta meg.

¹⁶ *Kazinczy Béla*: A kazinczi és alsóredmeci Kazinczy családnak II-ik korszakáról. Debrecen, 1910. 10.

¹⁷ A Borsod vármegyei Miskolc szülötte. 1582-től Wittenbergben tanult. Hazatérése után Vámoson, Aszalón, Diósgyőrön lelképásztor

¹⁸ *Váczy János*: Kazinczy Ferenc és kora. I. köt. Bp., 1915. 7.

¹⁹ *Váczy J.*: i. m. 8.

²⁰ *Váczy J.*: i. m. 9.

2. kép – Kazinczy II. Péter címeres pecsétje (MNL BAZML SFL IV. 2001/b. Historiicum Tomus XXI. Fasc. Fasc. 195. No. 82. Kazinczy Péter Zemplén vármegyei jegyző levele Zemplén vármegye közönségének. Sárospatak, 1675. október 22.)

mivel jórésük az 1679. szeptember 29-én kelt végrendeletéből²¹ származik, de igen sok forrás található életútjáról Sátoraljaújhelyen, Zemplén Vármegye Levéltárában, vagy Eperjesen, Sáros Vármegye Levéltárában.²²

Sárospatakon született 1635 táján, anyja Szabó Borbála volt. A korán árvaságra jutott fiú Borsod vármegye ösztöndíjasaként szülővárosában, a Református Kollégiumban tanult. Tanulmányai végeztével Borsod vármegyében jegyzősködött Székely András mellett, majd Abaújban héczei Baksy István felügyelete alatt. 20 évesen állt a Rákóczi család szolgálatába.

1658-ban anyagi megfontolásból elvállalta Bereg vármegye jegyzői tisztét, s a következő évben már követként képviselte a vármegyét a pozsonyi országgyűlésen. 1664-ben lemondott a beregi jegyzőségről és elfogadta Zemplén

²¹ Kazinczy B.: i. m. 53–62.

²² Kazinczy Péter (valamint fia, András) életútjára vonatkozó levéltári fondok és állagok: MNL BAZML SFL IV. 2001. Zemplén Vármegye Nemesi Közgyűlésének, Bizottmányának és Haynau-féle közigazgatásának iratai 1214–1850 (1898). a. Közgyűlési és törvényszéki jegyzőkönyvek 1558–1786., b. Szirmay-Kazinczy-féle történelmi iratok – Acta Politica 1214–1786 (1848)., p. Vegyes közgyűlési iratok 1560–1849 (1898).; IV. 2005. Zemplén vármegye adószedőjének iratai 1553–1850 (1852). a. Szirmay-féle pénztári és biztossági iratok – Acta perceptoria et comissariatica 1553–1777; IV. 2008. Zemplén Vármegye Törvényszékének iratai 1550–1850 (1851). d. Polgári perek 1550–1786.; Štatný Archiv v Prešove (Eperjesi Állami Levéltár) (továbbiakban: ŠAP) Šarišská župa (Sáros vármegye) 1561–1789. I. Úradné knihy. Zápisnice zo zasadaní župných kongregácií a župnej sedrie. (Protocollum Comitatus Sarosiensis. Megyei gyűlési és megyei törvényszéki jegyzőkönyvek); III. Administratívne písomnosti (1602–1789) B. Administratívne spisy – Acta politica – Politischen Akten (Közgyűlési iratok) (1603–1789). b. Spisy. A Zemplén és Sáros vármegyei forrásokra vonatkozó adatokért köszönet Oláh Tamás főlevéltárnak, a MNL BAZML SFL osztályvezetőjének, a Kazinczy Ferenc Társaság alelnökének.

vármegye megbízását a jegyzői hivatal betöltésére.²³ Szimpatizált a Wesselényi-féle mozgalommal, 1669-től abba teljesen is bekapcsolódott, s az ura, Rákóczi I. Ferenc vezette fegyveres harcra buzdított. Ezen szerepvállalásáért fej- és jószágvesztésre ítélték, de érdekében az özvegy erdélyi fejedelemszöly, Báthory Zsófia közbenjárta.²⁴ Megmenekülésében Báthory Zsófia pénze mellett ugyanakkor sokat nyomott a latban katolikus hitre való áttérése is. Ezután még szorosabbá vált kötődése a Rákóczi-házhoz. Udvarbíróként irányította és felügyelte az uradalmi birtokokon folytatott gazdálkodást, jogi és peres ügyekben ellátta a család képviselését. Élvezte Szelepcsényi György esztergomi érsek bizalmát és megbecsülését is, akinek az ajánlása nyomán I. Lipót 1681-ben országbírói ítélőmesternek nevezte ki.²⁵ Hivatalba lépését azonban betegsége és hamarosan bekövetkező halála megakadályozta.²⁶ Anyagi viszonyai rendezettek voltak, háztulajdonos volt Bártfán, Sárospatakon és Sátoraljaújhelyen. Nemcsak ez utóbbi két városban, hanem a tokaji, tarcali és tolcsvai szőlőhegyen is voltak szőlői és pincéi. Alsóredmecz,²⁷ Karos,²⁸ Kistárkány,²⁹ Komaróc³⁰ és Pányok³¹ településen nemesi udvarházzal és kisebb birtokrészekkel rendelkezett. Magánéletét kiegyensúlyozottság jellemezte. 23 esztendősen kötött házasságot Makay Tamás leányával, Katával. Házasságukból két leány és egy fiúgyermek született: Kazinczy Erzsébet, aki 1679-ben már Ijbutini Desseffy Ádám felesége volt, Kazinczy Pandus (Anna) és Kazinczy András, a szóban forgó napló szerzője.

Kazinczy András pontos születési dátumát szintén nem ismerjük. Valószínűsíthetően az 1660-as évek első felében született, így 1683-ban a húszas éve elején járhatott. Naplójában meg is jegyezte, hogy úgy tartják őt mint ifjút, aki „most költ ki az iskolából”. A református vallásba született, de atyja „botlása” miatt katolizálni kényszerült fiatalember felsőbb

²³ Kazinczy Pétert az 1664. június 10-én, Zemplén mezővárosában megtartott tisztújító megyegyűlésen (sedes restauratoria) választották meg Zemplén vármegye jegyzőjévé. MNL BAZML SFL IV. 2001/a. Prot. 9. Protocollum Comitatus Zempleniensis 1664–1669. Az 1664. június 10-én Zemplén mezővárosában megtartott tisztújító megyegyűlés jegyzőkönyve. I. Kazinczy Ferenc később, sátoraljaújhelyi levéltári működésekor saját kezűleg írta rá a jegyzőkönyv címodalára, hogy „Protocollum Comitatus Zempleniensis ab Anno 1664. ad 1669 manu Notarii Petri Kazinczy. Protocoll. Nro. 9.”

²⁴ MNL OL A 57 (Libri Regii) 15. köt. 346–348. pag. A fej- és jószágvesztésre ítélt Kazinczy Péter kegyelmi ügye.

²⁵ Váczy J.: i. m. 25.

²⁶ 1682. február 13. körül hunyt el.

²⁷ Ma Alsóregmec néven BAZ megyei település, 1854-ig Abaúj (1785–1790, 1850–1854 között Abaúj-Torna), 1854–1861 között Zemplén, majd Abaúj, 1882-től Zemplén megyéhez tartozott. Kazinczy Péter a sármogyi (ma Szlovákia, Šamudovce) és krásznóci (1904-től Karaszna, ma Szlovákia, Krásnovce) birtokaiért és 1000 forint ráfizetés fejében kapta cserébe Rákóczy Lászlótól és feleségétől, nagymihályi Bánffy Erzsébettől 1663. május 19-én. A csereszerződésben foglaltakat I. Lipót 1669. január 27-ei oklevelében erősítette meg. MNL OL A 57 (Libri Regii) 14. köt. 281–285. Ettől kezdve a család a kazinczi mellett az alsóredmeci előnevet is használta.

²⁸ BAZ megyei település, 1950-ig Zemplén vármegyéhez tartozott.

²⁹ Egykori Zemplén vármegyei település. Ma Szlovákia, Malé Trakany.

³⁰ Ma Szlovákia, Komárovec.

³¹ BAZ megyei település, 1950-ig Abaúj (1785–1790, 1850–1860, valamint 1881–1945 között Abaúj-Torna) vármegyéhez tartozott.

iskoláit a jezsuiták felügyelete alatt Kassán, Podolinban és Nagyszombatban³² végezte.

Magánélete és családi viszonyai naplója alapján

1683-ban még nem alapított családot, közös háztartásban élt anyjával. Sokszor hivatalos ügyekben is együtt jártak el („együtt Aszonyom Anyammal be menvén az szepesi kapitalomban p(ro)curatoriát extrahaltunk”³³). Atyja ekkor már nem élt. A február 13-ai bejegyzésében az alábbi módon tudatta a gyászév leteltét: „Attyam Kazinci Péter Uramert hordozott gyasz szomoru külsü kontösünköt (szívünkben fel jegyezvén belső gyaszruhankat) levettük, és színesben öltöztünk.” Két leánytestvére viszont már férjhez volt. Nővére, Erzsébet Dessewffy Ádámmal élt házasságban, s lubotényi³⁴ kúriájukban Kazinczy gyakori vendég volt. Húga, Anna Tussay Mártonnal³⁵ kelt egybe, tussai udvarházuk mindig nyitva állt bátyja előtt. Leánytestvéreit ugyan egyszer sem említette naplójában, két sógorát viszont annál többször. A világ dolgaiban még kissé járatlan, tapasztalatlan ifjúnak atya helyett két sógora volt a támasza, fontosabb döntései előtt mindig kikérte a véleményüket. Dessewffy és Tussay segítette is őt tanáccsal, pénzzel egyaránt. Anyjával ősztől tavaszig általában Bártfán tartózkodott, a tavasz beköszöntével azonban, amint jobbra fordult az idő, Sárospatakra költözködött át. Ezt egyrészt azzal indokolta, hogy a városban költséges a megélhetés, másrészt a szőlő műveléséhez is hozzá kellett kezdeni. Az atyai örökségből ugyanis neki jutott tarcali, tokaji és tolcsvai birtokokon tovább folytatta a szőlőgazdálkodást, s bevételei is elsősorban a bor eladásából származtak. Borai a hazaiak mellett a lengyel vásárlókhoz is eljutottak. A naplóban részletesen taglalja, mennyi vesződséggel járt készletükből harminc hordó bor eladása a „Scsubelszki” nevezetű lengyelnek. Március 7-én a traktával és kóstolással egybekötött alkudozás után hordónként 19 tallér vételárban állapodtak meg a vevővel, aki 5 hordóért fizetett, és egyet, mintegy korabeli PR-fogásként, ajándékba kapott. A maradék 24 hordó kifizetésére és elszállítására Gyümölcsoltó Boldogasszony napját, azaz március 25-ét kötötték ki a szerződésben. A vevő azonban nem tartotta be az abban rögzített határidőt, mert Kazinczy a lejárat napján azt jegyezte fel, hogy Jancsi nevű lovaszát elküldte Lengyelországba a pénzért. A küldönc útja viszont a mostoha időjárási viszonyok miatt kudarcba fulladt, s „a rettenetes nagy vizeknek árja mia, s az hegyen valo hoval tellyes gödrög mia be nem mehet”.

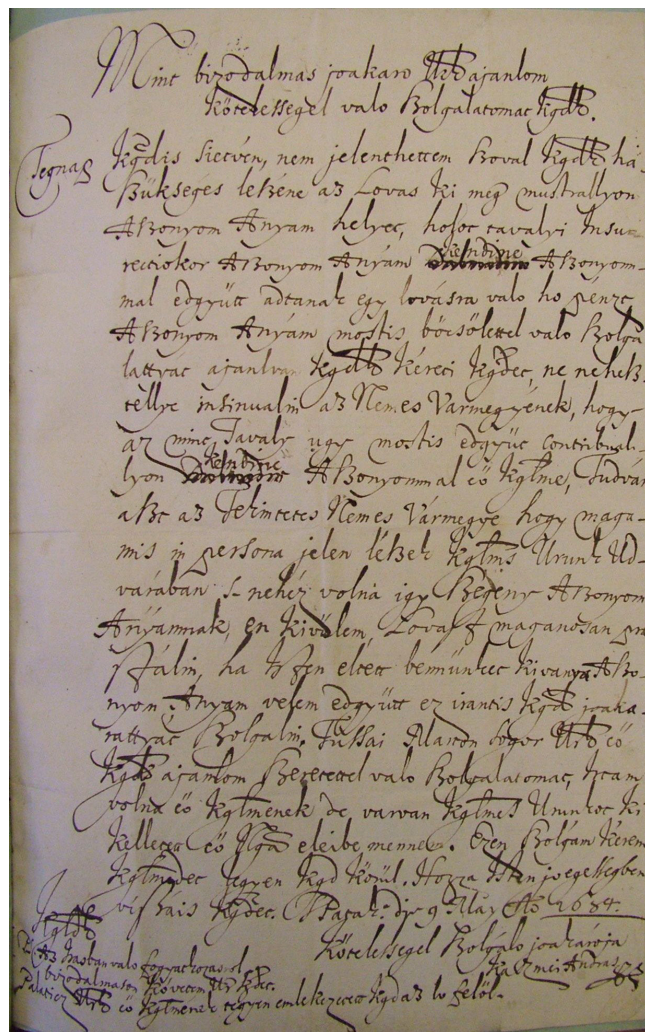
Fizetőképes kereslet hiányában gyakran volt pénzsűkékben, hitelre vásárolt, nem egyszer adósságai fejében is borral fizetett. Jövedelméről nincs ugyan pontos képünk, csak az bizonyos, hogy fényűző életmódot nem engedhetett meg

³² Váczy J.: i. m. 33.

³³ A Szepesi Káptalan előtt ügyvédet állítottak.

³⁴ Lubotin, ma Szlovákiában, az ólublói járásban található.

³⁵ Életrajzi adatai: *Heckenast Gusztáv*: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. (Sajtó alá rendezte, kiegészítette és az előszót írta Mészáros Kálmán.) Bp., 2005. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak, 8.) 441.

3. kép – Kazinczy András levele Keszei Mihály Zemplén vármegyei jegyzőhöz. Sárospatak, 1684. május 9. (MNL BAZML SFL IV. 2001/b. Historicum Tomus XXI. Fasc. Fasc. 195. No. 84.)

magának, s a zempléni kismemesekhez hasonló színvonalon élte mindennapjait. Megjelenésére ugyanakkor nagyon ügyelt, díszesen és választékosan öltözködött. Ez irányú vásárlásairól naplójában szintén kimerítő tájékoztatást ad. Listáján olyan tételek szerepelnek, mint: mentének való rózsaszín és királyszín³⁶ posztó, ingre való csipke, aranyfonal, mentére való szárgomb, dolmányra való makkos gomb arany fonalból, süvegre vitézkötéses zsinór, ezüsforgó aranyozással, „majczos” csat, csizma. A vásárolt holmik – talán nem túlzás kijelenteni – kifinomult ízlésről vallanak. Jóllehet csatában még nem vett részt, lőfegyverrel már valószínűleg tudott bánni – mindenestre ezt sejteti, hogy a vásárolt tételek között szerepel karabély és puska. Jó gazdája lovának, patkoltatásáról, szénával

³⁶ Kétféle értelmezése lehet: vörösben skarlát és sárgában arany színű.

való ellátásáról, nyergének megigazításáról, „szomak”³⁷ csinaltatásáról nem mulasztott el gondoskodni.

Közéleti szereplése

Fent már utaltunk rá, hogy az 1683. január 11-ére meghirdetett kassai gyűléssel összefüggésben határozta el a napló írását. Kazinczy életében első ízben adódott lehetőség arra, hogy közelebről is betekinthessen a közügyek intézésébe. Hogy ezen a téren tapasztalatot szerezzen, január 16-án csatlakozott a gyűlésen a Zemplén vármegyét képviselő követekhez.³⁸ A politikai tanácskozásokat, s a zajos viták alkalmával elhangzottakat nem részletezte, tekintve, hogy azok megismerhetők a hivatalos jegyzőkönyvekből. Inkább az abban nem rögzített események megörökítésére koncentrált. Képzeteletét különösen megragadhatták a január 17-én történtek, amikor Thököly fejedelem és a gyűlésen megjelent főrangú személyek, a vármegyék és városok követei kék darabontoktól kísérve nagy pompával bevonultak a kassai evangélikus templomba, ahol latin nyelvű istentiszteleten vettek részt. Ezt követte a fejedelem által adott ebédrel és táncmulatsággal egybekötött fogadás, amelyre már csak az igazán prominens és bennfentes személyek kaptak meghívást. Kazinczy persze nem tartozott közéjük, jól értesülteként azonban név szerint felsorolta a legfontosabb résztvevőket: gróf Homonnai Drugeth Zsigmondot,³⁹ Barkóczy Ferencet,⁴⁰ Sebestyén Andrást,⁴¹ gróf Erdődy Györgyné⁴² és Nádasdynt.⁴³ Thököly pozíciójának erősödése és fejedelmi hatalmának szentesítése vonatkozásában roppant fontossággal bírt az eddig királyhű Homonnai és Barkóczy meghódolása, személyes megjelenése. Kazinczy ugyancsak érezhette ennek jelentőségét, mert január 11-én feljegyezte, hogy „16. Erkezet bé Homonnai Úr Cassára”, majd a

³⁷ Bőrből készült ivóedény, kulacs. Magának 1 römpöly (0,175 liter), lova számára 10 iccés (1 icce = 0,84 liter) űrtartalmút készíttetett.

³⁸ Klobusiczky Ferenc alispán, Turóczy Ferenc jegyző, Barankó Sándor és Keszei/Keszey Mihály helyettes jegyzők.

³⁹ Homonnai Drugeth Zsigmond 1675–1684 között Zemplén vármegye főispánja. Kényszerűségből pártolt Thökölyhöz, Bécs sikertelen ostroma után, 1683 őszén visszatért I. Lipót hűségére és báró Barkóczy Ferencsel lázadást robbant ki Thököly ellen, amely Zemplén és Ung vármegyékre terjed ki és 1684. június végéig tart, ő azonban még e közben, 1684. április 19-én meghalt. *Benda Borbála–Horn Ildikó–Koltai András–Péter Katalin–Várkonyi Gábor: A magyar arisztokrácia családi kapcsolatrendszere a 16–17. században.* <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/> [A letöltés dátuma: 2014. július 10.]; *Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai. Zemplén vármegye (Szerk. Borovszky Samu.)* 403.; *Oláh Tamás: Csicseri Orosz Pál útja a kuruc generális-főstrázsamesterségig. Emlékkönyv Barta János 70. születésnapjára.* (Szerk. Papp Imre, Angi János, Pallai László.) Debrecen, 2010. 229–250.

⁴⁰ Báró Barkóczy Ferenc (1627 körül–1709) kir. tanácsos, kamarás, felső-magyarországi vicegenerális. Szintén kényszerből csatlakozott Thököly táborához. Bécs török ostromának kudarca után, még 1683 őszén visszatért az uralkodó hűségére és Homonnai Drugeth Zsigmonddal együtt fegyveres harcot kezdett Thököly ellen. 1684-ben Drugeth halálát követően őt nevezi ki I. Lipót Zemplén vármegye főispánjává. *Heckenast G.*: i. m. 47–48.

⁴¹ Sebestyén András 1679. augusztus 21–1683. augusztus 1. között választott erdélyi püspök. A kassai gyűlésen elnökölt.

⁴² Erdődy Györgyné szül. gróf Rákóczi Erzsébet (1655–1707).

⁴³ Nádasdy Istvánné szül. gróf Thököly Mária, Thököly Imre húga.

január 20-i bejegyzésben azt olvashatjuk, hogy „engedvén kegyelmes Urunk parancsolattyanak Homonnai Ur 16. erkezet be, Barkoczi Ferencz Úr eő Nagysága pedig 21.” Egyéb forrásokból ismert, hogy a kassai gyűlés január 28-án fejeződött be. Kazinczy bevallottan nem időzött ott végig, fáraszthatták a beláthatatlan kimenetelű disputák, helyette elintézte bevásárlásait az eperjesi vásárban.

A családi hagyományokat folytatva, atyja és nagyatyja nyomdokain haladva mindenképpen közhivatalt akart vállalni: szeretett volna bekerülni Thököly udvarába. Az április 1–6. közötti időszakot szánta ennek megszervezésére, de amint megjegyezte, az április 1-jei tréfálkozásnak és beugratásnak nem kívánt áldozatul esni,⁴⁴ ezért csak 2-án indult el Lőcsére. Akkoriban Thököly innen intézte a felső-magyarországi fejedelemség aktuális ügyeit, udvartartásának megszervezését, a hivatalok alkalmas és egyben lojális személyekkel való feltöltését. Kazinczy Guth Dániel⁴⁵ titkáron keresztül keresett összeköttetést garamszegi Géczy István udvari kapitánnyal.⁴⁶ Betegség és egyéb elfoglaltság ürügyén többször elmaradt személyes találkozásuk, mígnem végül Géczy íródeákja hozzásegítette a hön áhított audienciához. Azt nem rögzítette Kazinczy, hogy milyen állást kért magának, de Géczytől ígéretet nyert arra, hogy a kérelmében foglaltakat a fejedelem és az udvari tanács elé terjeszti. Természetesen biztosította személyes támogatásáról is, noha más elképzelései voltak vele kapcsolatban: a „bejárók”⁴⁷ között, vagy mint iskolázott személyt, a fejedelmi kancellárián látta volna szívesen. Kazinczy megemlítette, hogy négyesi Szepessy Pállal⁴⁸ is találkozott, aki a régi atyafiságra való tekintettel szintén ígéretet tett a közbenjárásra és kérésének felkarolására. Végül április 6-án kedvező válaszok birtokában távozott Lőcséről.

Sokallta a lőcsei tartózkodáson elköltött 5 forintot, ráadásul Guth Dánielnek – szolgálatai fejében – egy hordó borral adása is maradt. Valószínűleg nem teltek eseménytelenül az április 6-át követő napok és a május hónap sem, de az erre vonatkozó bejegyzések hiányoznak. Legközelebb június 1-jén vetette papírra gondolatait, miközben Thököly hadával Eszékre tartott. A fejedelemnek az volt a szándéka, hogy a török sereggel egyesülve Bécs ellen vonuljon. Kazinczy lényegében útleírást készített a haderő vonulásáról. E szerint a fejedelem Szerencsről június 1-jén indult el csapataival, s Nemesbikken, Böcsön át, Ónod érintésével másnap (június 2-án) déltájban érkezett Mezőkeresztes mezejére, majd onnan ebéd után az Eger folyó parti Átány településig folytatta útját. Éjszakára itt vertek táborot, s Kazinczy innen szemlélhette a

⁴⁴ „Első Szent György havának napját nem akarván meg jarnom halasztotam utamot mas napra.”

⁴⁵ Thököly udvartartásának tagja secretarius minőségben. *Székely Jolán: Thököly Imre udvartartása.* Bp., 1912. 35.

⁴⁶ Garamszegi Géczy István a fejedelem udvari hadainak főkapitánya, 1682-ben Thököly követe a Portánál.

⁴⁷ Állandóan a fejedelem közvetlen közelében tartózkodó alacsonyabb beosztású tisztviselők. Feladatuk: levelek továbbítása a címzettek részére, szállás keresése, lefoglalása, külföldi személyek felügyelete, anyagbeszerzés stb. *Székely J.*: i. m. 37.

⁴⁸ Négyesi Szepesi/Szepessy Pál (1630–1687) volt Borsod vármegyei alispán, az Erdélybe menekült bujdosók egyik vezére, Thököly udvari embere, főbizalmasa.

középen elterülő Eger városát és az ostromáról nevezetes várat. A nagy meleg miatt a következő nap késő délutánján keltek útra, és valamivel éjfél előtt érték el Ladányt,⁴⁹ ahonnan rövid pihenő után továbbindultak. Egész éjjel menetelve június 4-én Szászbereken keresztül jutottak el Nagykőrösre. Június 5-én Kecskemétnek⁵⁰ vették az irányt, s másnap (június 6-án) itt ünnepelték a pünkösdet.⁵¹ Ezzel a megjegyzéssel fejeződik be az úti beszámoló, s tulajdonképpen maga a napló is. A szerző az olvasót sajnós ehelyütt teljes bizonytalanságban hagyja, mivel annak semmi jelentőséget nem tulajdonított, hogy beszámoljon a haderő létszámáról, felszereltségéről, a résztvevők összetételéről, saját szerepéről, s bejegyzéséből azt sem tudtuk meg, hogyan folytatódott és végződött ez a hadi vállalkozás.

Természetesen bőséggel állnak rendelkezésre egyéb levéltári források és szakmunkák is, amelyek alapján jól rekonstruálható Thököly pályafutása és 1683. évi tevékenysége. A törökök Bécs elleni sikertelen hadjárata megmutatta, hogy Thököly ismételen rosszul választott szövetségest. Kudarca előrevetítette bukásának árnyékát, amely személyes tragédiájához, s élete végéig tartó emigrációs kivettséghez vezetett.

Kazinczy sorsa kedvezőbben alakult. Felnőtt, megfontolt férfivá érvén mindenekelőtt visszatért a református vallásra, majd 1686-ban családot alapított nagymihályi és vinnai Eödönffy Erzsébettel. Frigyükből két gyermek született: Borbála és Dániel. Felesége hozományával saját Zemplén vármegyei birtokain kívül Ung vármegyében is rendelkezett birtokokkal. Mindkét vármegyében közhivatalt is vállalt, Ung vármegyei alispánként (1704–1706) szorosán együttműködött Bercsényi Miklós főispánnal. Ez a momentum, valamint felmenőinek a Rákóczi-ház melletti elköteleződése predesztinálta arra, hogy később maga is a II. Rákóczi Ferenc vezette mozgalomhoz csatlakozzon. A szécsényi (1705), majd az ónodi (1707) „Generalis Convent”-en, „országos gyűlés”-en Ung vármegye követeként vett részt. 1705-ben az erőszakosan elfoglalt templomok visszaadására kinevezett biztos Ung, Bereg, Ugocsa, Szabolcs és Szatmár vármegyékben. 1708-ban a Zemplén vármegyei nemesi felkelés kapitányává választották, majd a megye követeként volt jelen a Sárospatakon megtartott „Generalis Convent”-en. A Rákóczi-szabadságharc leverése után birtokaira visszavonulva gazdálkodott. Sátoraljaújhelyen érte a halál 1728. november 17-én.⁵²

⁴⁹ Jászládány településről van szó, ma Jász-Nagykun-Szolnok megyében található.

⁵⁰ Szerencs és Kecskemét távolsága légvonalban kb. 180 km, így naponta átlagban 36 km távolságot tettek meg. Figyelembe véve a korabeli útviszonyokat, a szállító járművek lassúságát, egy zömmel irreguláris alakulatokból álló hadseregtől ez nem volt rossz teljesítmény.

⁵¹ Az ünnep eltöltése után Thököly a seregtől különválva válogatott személyekből álló kíséretével június 10-én érkezett Eszékre.

⁵² *Heckenast G.*: i. m. 222.; *Váczy J.*: i. m. 32–39. – Váczy művében használja a Kazinczy Andrásra vonatkozó, Sátoraljaújhelyen őrzött közgyűlési iratokat. Érdekes Kazinczy Andrásra vonatkozó forrás található még a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltárában (lásd: Sáros Nagy- és Kispaták/Sárospatak város, majd nagyközség iratai 1366–1910. a. Sárospatak város tanácsának iratai 1366–1910. SD.I.4./TJ.4. Senatusi jegyzőkönyvek I–5. kötet. Tomus 3. Prothocollum Judicis Primarii, Notarii et Senatus Oppidorum Sáros Nagy Patak 1642–1717.)